

Mahere Aromatawai – 2022**Te Reo Rangatira: Te tātari i te ahunga o te reo (91804)****Paearu Aromatawai**

Paetae	Kaiaka	Kairangi
<p>Te tātari i te ahunga o te reo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka tātari i ngā hanga o te reo e panoni ana. • Ka tātari i ngā rerenga kētanga me ngā ritenga o ngā reo e rua. • Ka matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā. 	<p>He kaiaka te tātari i te ahunga o te reo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka āta tātari, ka āta māhitihi i ngā rerenga kētanga me ngā ritenga o ngā reo e rua. • Ka mārohirohi i ngā take o aua rerenga kētanga. • Ka matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā me ngā take e rerekē ai. 	<p>He kairangi te tātari i te ahunga o te reo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka whakapakepake te mārohirohi i ngā take o aua rerenga kētanga. • Ka whakapakepake te matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā me ngā take e rerekē ai.

Hei tauira taunaki noa

Paetae	Kaiaka	Kairangi
<p>I tuhia te atikara niupepa o te <i>Whanautanga Potiki a Te Kuini</i> i te tau 1857 hei whakatairanga ake i te whānautanga mai o te uri mātāmuri a te Kuini o Ingārangi. Ahakoa kua tuhia tēnei atikara ki te reo Māori, horekau nei ōna wairua Māori, inā hoki, e aro kau ana ki ngā meka: te rā i whānau mai te pēpi, ngā kōiriiri mō ōna mātua (te Kuini me Pirihinihi Arapeta), me ā rāua tamariki katoa hoki. Rerekē katoa ana te aronga o <i>E Tama Hikairo</i>, mō te whānautanga mai a te mokopuna a Kīngi Tūheitia, te kīngi Māori, i titoa ai i te tau 2009. I reira kitea ai, rangona ai te wairua Māori hei rāhiri i te mokopuna a te motu ki te ao mārama: he whakapapa kei roto, he kōrero mō te kāhui atua, mō ngā wāhi tapu e herehere ana i a Hikairo ki ngā mana ikeike o te kāhui ariki. Hāunga tērā, ko tētahi ritenga i waenganui i ngā tuhinga nei ko te wairua whakamiha ki ngā mokopuna ariki nui.</p>	<p>Ko tētahi o ngā tino kitenga nōku e pānui ana i ngā tuhinga e rua nei ko ngā tikanga rerekē a te Pākehā me te Māori mō te whakatairanga i te whānautanga mai o tētahi uri ariki nui. Ki tā te <i>Whanautanga Potiki a te Kuini</i>, he meka katoa, ā, ehara i te mea e tino mihia ana ia e te kaituhi. Ko ngā whakaaro nui o tēnei tuhinga kei te Kuini o Ingārangi kē, mōna i whakawhānui i tōna aitanga: “He tamahine hou nāna, no te 14 o Aperira i whanau mai ai ki te ao”. Engari anō te titonga a Te Kāhautu Maxwell mō Hikairo, ānō nei e mihi hāngai ana ia ki te mokopuna a Kīngi Tūheitia mā roto mai i ngā kupu whakarite me te reo huahuatau, “Nau mai e Tama, kia mihi atu au. I haere mai koe i te kunenga mai o te tangata. Te toi ki Hawaiiki, ki te whai ao, ki te ao mārama.”</p>	<p>Ko tētahi o ngā rerekētanga e kite nei ahau i te tuhinga nō te <i>Te Karere</i> i tērā nā Te Kāhautu Maxwell ko te noho māwehe o ngā kūmua i ngā kupu matua i ētahi wā, pēnei i te “tua iwa” me te korenga o te tohutō i te tuhinga nei. Hei tāku, e pēnei ana nā te mea kāhore he tikanga kārawarawa o te reo Māori i te tau 1857 pēnei i te wā nei. Ka whakatūria Te Taura Whiri kātahi anō te ao Māori ka huri ki te tuhi i ngā tohutō ki ngā kū e pai ai tā te tangata whakahua i te kupu kia tika, e hīnātore ai te ngako o te kōrero. Mō te ahunga o te reo, ko te tito waiata tētahi tikanga Māori kua whakamahia hei whakanui i te whānautanga mai o ngā uri pūhou mai iho. Ko wētahi tauira o uki ko te oriori mō “Tūteremoana” me “Pōpō” nō Te Tairāwhiti. Nā, ko te waiata <i>E Tama Hikairo</i> me te mōteatea a Te Iti Kahurangi mō Te Aroha, te tamahine a te Pirimia, ētahi tauira anō nō te rangi tū nei. He rawe ki ahau te kite atu e kawea tonutia ana tēnei tikanga hei whakanui, hei whakaako, hei ārahi i ngā mokopuna ariki nui.</p>

Taunakitanga

KW1	KW2	P3	P4	KA5	KA6	KR7	KR8
Kāore e hāngai ana te tuhinga ki te kaupapa.	Iti rawa te tātari, te matapae hoki.	Ka tātari i ngā hanga o te reo e panoni ana.	Ka āta tātari i ngā hanga o te reo e panoni ana.	Ka āta tātari, ka āta māhitihi i ngā rerenga kētanga me ngā ritenga o ngā reo e rua.	Ka whānui te tātari me te māhitihi i ngā rerenga kētanga me ngā ritenga o ngā reo e rua.	Ka whakapakepake tonu te mārohirohi i ngā take o aua rerenga kētanga.	Ka hōhonu, ka whānui te whakapakepake me te mārohirohi i ngā take o aua rerenga kētanga.
Kāore e puta te mātau ki te puna reo o tēnei taumata.		Ka tātari i ngā rerenga kētanga me ngā ritenga o ngā reo e rua.	Ka āta tātari i ngā rerenga kētanga me ngā ritenga o ngā reo e rua.	Ka mārohirohi i ngā take o aua rerenga kētanga.	Ka whānui te mārohirohi i ngā take o aua rerenga kētanga.	Ka whakapakepake tonu te matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā me ngā take e rerekē ai.	Ka hōhonu, ka whānui te whakapakepake me te matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā me ngā take e rerekē ai.
		Ka matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā.	Ka āta matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā.	Ka matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā me ngā take e rerekē ai.	Ka whānui te matapae i te ahunga atu o te reo i ēnei rā me ngā take e rerekē ai.		
		Heoi anō, kei te āhua kirimoko, kei te āhua whāiti anō te tātari, te matapae.					

KW0 = Kāore he paku hāngaitanga, kāore rānei he tuhinga.

Whakataunga

Kāore i Whiwhi	Paetae	Kaiaka	Kairangi
0 – 2	3 – 4	5 – 6	7 – 8